Açık İnternet Yapısından Balkanlaşan İnternet Yapısına*

Son on yıl içinde, tarihi çok eskiye gitmeyen bir teknolojinin yarattığı toplumsal değişimlere ve toplumları dönüştürmek adına ne denli büyük bir kudrete sahip olduğuna tanıklık ediyoruz. Tahmin edilebileceği üzere; 1995 yılında dünya çapında yaklaşık 16 milyon, bugün ise neredeyse 3 milyar kullanıcısı bulunan "internet"ten bahsediyorum.

Telgraf, telefon ve televizyon da ortaya çıktıkları dönemde hızlı küresel değişimlere yol açmışlardı. Benzer şekilde, internetin ortaya çıkışı ve dünya çapında yaygınlaşması, 21. yüzyılın ilk on yılında şimdiden önemli pek çok değişikliğe zemin hazırladı. Değişimi anlamak için ise; açık internet düzeninden, Balkanlaşan bir internet yapısına geçişte rol oynayan bazı dinamikleri incelemekte fayda var.

İnternet nasıl Balkanlaşır?

Açık internet (Open Internet), internetin teknik, ekonomik, sosyal ve politik boyutlarının iç içe geçtiği ve biri diğeriyle bağlantılı olduğu fikrinden hareketle, açık bir ekosistem olarak tasvir edilir. Internet Toplumu (Internet Society) raporlarına göre, teknik kısma ilişkin açık standartlar; ekonomiye ilişkin açık pazarlar; politika ve yönetişime ilişkin açık kurumlar ve sosyal boyuta ilişkin açık iletişim; temel olarak açık internet fikrinin ilke ve prensipleri olarak ön plana çıkar. Bu açıdan açık internetin; ticaretin liberalleşmesi, demokrasinin gelişmesi ve insan haklarının ilerlemesi noktasında kayda değer etkileri olduğu yadsınamaz. Öte yandan ise, açık internet fikrinin, internet ortamının ve bilgi araçlarının bir suç vasıtası olarak kullanılması, çocuk pornografisi ve siber suçların artışı gibi negatif sonuçların ortaya çıkışına zemin hazırladığı yadsınamaz.

* Bu analiz, ilk olarak 02 Mart 2014 tarihinde bilgi notu olarak hazırlanmış ve yayınlanmıştır.

Balkanlaşma trendinde ise, her ülkenin kendi sınırları ve egemenliği içerisinde bir internet yapısının kurulması söz konusu. Bu açıdan artık sınırları olmayan evrensel bir internetten değil, küçük pek çok internetin bir araya gelerek oluşturduğu bir yapıdan söz edilir. İçerik filtreleme, erişim engelleme, hizmet kesintisi ve kapatılması gibi uygulamalar bu trendin bir parçası olarak görülebilir. Örneğin Çin, Rusya, İran, Kuzey Kore gibi ülkeler internetin belirli alanlarına ulaşmayı ve erişmeyi engellerken, internet üzerinde orantısız gözetim ve denetim mekanizmaları kurmaktadır. Öte yandan Arap ülkelerinde yaşanan ayaklanmalarda internet önemli bir rol oynamıştı. Öyle ki, internetin özgürleştirici gücü karşısında tedirginlik duyan Libya ve Mısır, benzeri geniş katılımlı ayaklanmaları önlemek adına internetin fişini çekmişlerdi. Bir başka örnek olarak, Şangay İşbirliği Örgütü üyelerinin 2008 yılında bilgi güvenliğine ilişkin imzaladıkları anlaşma gösterilebilir. Anlaşma metninde internet ortamının "sosyal ve siyasi olarak zararlı, ülkelerin sosyal ve ekonomik sistemlerinin yanı sıra ahlaka, kültürel dokuya zarara verebilecek" şekilde kullanılmasına değiniliyor. Bu zararlı sonuçların önlenmesi adına adımlar atılması kararlaştırılıyor.

Siber güvenlik farkı

Burada bir parantez açarak bir noktanın altını çizmek gerekiyor. Bilgi güvenliği ya da siber güvenlik önlemleri almak ile internetin düzenlenmesi iki farklı konu olarak karşımıza çıkar. Siber güvenlikte, ulusal ağların ve kritik altyapı sistemlerinin korunması öncelenir. İnternetin düzenlemesi, mevcut ağlara erişimin sağlanması ve korunmasına ilişkindir. Bilgi güvenliğinin sağlanması konusunda NSA'in sınır tanımadan gerçekleştirdiği istihbarat toplama ve gözetleme faaliyetlerinin Snowden ifşaatlarıyla açığa çıkması sonrasında dünya çapında önemli değişimler yaşandı. Örneğin, BRICS ülkeleri, Amerika'nın internet omurgası üzerindeki hâkimiyetini kırmak ve alternatif yollar oluşturmak üzere Brezilya'dan başlayarak Rusya'ya kadar uzanan ve 2015'te tamamlanması planlanan ayrı bir fiber optik kablo döşenmesi konusunda uzlaştılar. Aynı şekilde, Almanya'nın girişimleriyle, bilgi güvenliği konusunda adımlar atarak "Avrupa Ağı" kurulması tartışmaları başladı. Ayrıca, Avrupa Birliği ile Latin Amerika arasında Brezilya'dan İspanya'ya ayrı bir fiber optik kablo döşenmesi böylece iki kıta arasındaki bilgi akışının Amerika by-pass edildiği bir durumda sağlanması konusunda adımlar atılıyor.

Yıpranan kim?

Son on yılda internetin ve sosyal medya araçlarının sadece mevcut hak ve özgürlüklerin genişletilmesi amacıyla değil, ayrıca yeni toplumsal ve siyasal taleplerin dile getirilmesinde ve toplu gösteri ve protestoların örgütlenmesinde önemli bir rol oynadığı görülüyor. Öyle ki, bu durum sadece internetin sosyal yapı üzerindeki özgürleştirici ve sesleri yükseltici fonksiyonunu artırmıyor, mevcut sosyal, siyasal ve ekonomik yapının kırılganlığını kolaylaştırıyor. Bu noktada beklenmeyen siyasi, sosyal ve ekonomik taleplerin güçlü ve hızlı bir şekilde seslendirilmesi, tüm dünyada geleneksel bürokratik ve siyasal yapıları zorluyor. Sonuçta devletler otokratik reflekslerle kısıtlayıcı düzenlemeleri hayata geçirerek, internetin Balkanlaşmasına giden süreci hızlandırıyorlar. Böylece sınırlı gözetimden toptan gözetim ortamına ve sınırlı bir internet yapısına geçiş yapılmış oluyor.

Tüm bu tabloya rağmen bazı noktalar gözden kaçırılmamalı. İlk olarak hangi tedbirlerin uzun vadede işe yarayıp yaramadığını, kullanışlı olup olmadığının bilinmediği ve her devletin deneme-yanılmalar yaparak optimum sonuca ulaşmaya çalıştığı bir dönemde bulunuyoruz. Bu açıdan uzun vadede değil ama kısa vadede internet üzerinde kontrol ve yasakları artıran yaklaşımlar benimsemek etkili sonuç verebilir. İkinci olarak internetin esnek bir yapıda olduğu

unutulmamalı. Öyle ki, yasakları kolaylıkla delebilecek ve etkisiz hâle getirecek araçlar hemen olmasa da çok kısa bir sürede oluşturuyor. Bir başka değişle, bir yandan korumak ve kontrol edilebilir hâle getirmek için çabalıyorsunuz ama olabildiğince açık ve anonim kalmayı önceleyen internetin yapısı bir şekilde bu çabaları boşa çıkarıyor. Günün sonunda yıpranan ise internet ve onun getirdiği geniş özgürlükler alanı değil, aksine temel hak ve özgürlükler karşısında orantısız tedbirler alan siyasiler, kurumlar ve iktidarlar olacak gibi duruyor.